

Transkribering Sahlgrenskapodden #49

Medicinhistoriska museet i Göteborg har haft stängt för renovering i fyra år. I slutet av maj öppnar man igen med nya basutställningen Eld och blod, som skildrar vår lokala medicinhistoria under 400 år.

Gäst idag är museipedagog Robert Wallson och intervjuar gör Karin Eurenus. Det här avsnittet är inspelat på museet som ligger i Oterdahlska huset i Göteborg, där Sahlgrenska sjukhuset legat under en period.

Men vi börjar i en tid långt innan det fanns sjukhus i stan.

RW: Nu står vi i första rummet på utställningen. Här berättar vi lite om den äldsta medicinhistorien, om de som utövade medicin. Läkare har det funnits från start, ofta utländska, holländska och tyska läkare. Det fanns kloka gummor och gubbar som man gick till för att behandla olika åkommor. Stan hade också en fältskär. Dit gick man om man råkat ut för en olycka. Om man brutit ett ben eller behövde amputera ett finger. Större, lite enklare kirurgiska ingrepp. Sen fanns det också många andra personer som jobbade med medicinska behandlingar. Personer som jobbade med att åderlåta, medicinska bad, koppare och sen fanns även apoteken. Två apotek fanns i Göteborg från mitten av 1600-talet dit man går för att kunna köpa läkemedel.

KE: Det här var ju lite om hur vården såg ut på 1500- och 1600-talet. Sen öppnade Sahlgrenska på 1700-talet, berätta lite hur det var under den tiden?

RW: 1782 när Sahlgrenska öppnar har man fått en stor donation av Niklas Sahlgrens som var direktör för Ostindiska kompaniet. Pengarna skulle gå till något som var bra för Göteborg som stad. Då utlyste man en tävling, och ett av bidragen, idéerna är att grunda ett sjukhus. Det här är ju fortfarande under en tid när man inte har upptäckt bakterier, man har inte tillgång till någon form av narkos eller bedövning och behandlingarna var ett fåtal kirurgiska ingrepp. Ett där man krossade urinsten, eller opererade gråstarr. En gråstarrsoperation var att man gick in med en nål i ögat och så petade man undan linsen som ju är skadad vid gråstarr, så då gick man in med en nål. Sen utvecklade man den operationen mer och mer. Sen kunde man också göra ingrepp i samband med olyckor, som att plocka ut benbitar, eller lätta på trycket om man fått en skallskada och göra en trepanation och plocka bort benbitar. Men ingen kunskap om bakterier och antiseptik så det var ofta förknippat med ganska stora infektionsrisker. Så de flesta kirurgiska behandlingarna var ytliga. Man kunde inte komma in och operera magen eller så, det var för riskabelt.

Mellanprat: Sjukvården på den här tiden såg såklart annorlunda ut på många sätt, och i den nya utställningen kommer besökarna att få ta del av den ofta ganska omvälvande medicinska utvecklingen som skett, men också personliga berättelser och unika föremål ur Göteborgs medicinhistoria.

Nu ska vi få höra lite mer om några medicinska instrument som användes för att hjälpa göteborgare på 1800-talet:

KE: Berätta vad du har framför dig!

RW: Här ligger tre långa föremål i metall. En del har små borrar längst fram och en liten gripklo. Och det här är stenkrossningsinstrument för urinsten, när man får en stenbildning i urinblåsan. De här är från 1800-talet, och i början på 1800 hade man inte upptäckt bakterier. Så du hade ingen desinfektionstanke. Man kunde väl torka av med en trasa så såg de ok ut? Så risken för infektion fanns i all typ av operation. Men här skulle man i bästa fall bara gå in i urinröret, in i urinblåsan och

krossa. På det här verktyget finns det som en liten mun som går att öppna, så fångar man stenen, skruvar och krossar den. Sen kan man kissa ut gruset. Det här var ju det bra ingreppet. Det andra alternativet var att skära sig in i urinblåsan utan bedövning. Sen fick man hålla tummarna för att man inte fick en allvarlig infektion. Genom att titta på instrumenten kan man få en känsla av hur skönt det var med narkos, och hur praktiskt det var med antiseptik, och när röntgen kom sen. Att man kunde ta en bild och man fick en aning om vad man gav sig in på. Så de här stenkrossningsinstrumenten berättar indirekt om tre av de stora upptäckterna som sker i mitten och slutet av 1800. Alltså bakterier, narkos och röntgen.

KE: Är det här instrument som använts i Göteborg på 1800-talet, vet ni det?

RW: Jo men det gör vi. Jag trodde att de tillhörde en göteborgsläkare som hette Per Kristoffer Westring, och det kan vara så. Men de är i alla fall använda i Göteborg och tillverkade under tidigt 1800-tal i Paris.

KE: I den här byggnaden som vi befinner oss i nu, så låg Sahlgrenska under 1823-55. Hur var det att komma in här som patient?

RW: Om man kom in från Östra Hamngatan så hade man kanalen i ryggen sen kom man uppför en liten trappa. På vänster sida fanns ett utrymme för barnmorskan och några rum för att föda barn. Till höger fanns en läkarmottagning där man kunde träffa en läkare. I resten av husen, dit man inte kom som besökare, fanns tvätt och kök och drängar och pigor som skötte den delen. Gick man en trappa upp fanns avdelningar och elva rum, stora gemensamma salar. Allra längst in i sjukhuset fanns privata rum för de som kunde betala för sig. Så fick man enskilda rum.

KE: Hur kunde en sjukhussal se ut på den tiden?

RW: Fyra fem sängar i varje rum beroende på hur stora rummen var. Man kunde ha draperier runt och dra för. Det hade inte så mycket med att man ville ha en privat sfär, utan det fanns tankar om att när man var sjuk, så kunde man genom sin andedräkt kunde man framkalla olika sjukdomsframkallande substanser. Det kallas för measma, en tanke från antiken. Det var vanligt att man på morgnarna gick runt och rökte med enkivistar eller renande rök för att få bort sjukdomsluften.

Många av de som togs in här, det var patienter man bedömde kunde bli bättre. Det var ingen plats för obotliga, så om man tittar i de äldsta journalerna så är det ganska många som blir utskrivna som friska. Men det kunde också bero på vad som hände i stan. När sjukhuset låg här, 1834, då kom ju den stora koleraepidemin. Det är en helt ny sjukdom, så folk är livrädda, man vet inte hur den ska botas eller behandlas och det är ett väldigt snabbt förlopp. Det hade rapporterats i tidningarna om att den fanns i Danmark och Tyskland så folk var uppskrämda. När det väl bröt ut var det många som blev sjuka, så Sahlgrenska var en av de första platser man fyllde på och fyllde upp sjukhuset.

KE: Och det har skett här i huset?

RW: Ja precis. Just här där vi sitter var drängarnas avdelning men i andra delar av huset. Och där var det väldigt många som dog i kolera.

KE: Du sa drängarna, vad fanns det för yrkesgrupper på Sahlgrenska under den här tiden?

RW: Då fanns det en läkare, en fältskär eller kirurg. Det fanns ett par drängar, nån piga, någon i köket och så tog man in en barnmorska vid behov. Sen fanns det några sjukvaktorskor, men inte utbildade sjuksköterskor för sjuksköterskeutbildningen kom kanske först femtio år senare till Göteborg.

KE: Det här huset är ju såklart väldigt mycket mindre än det som är Sahlgrenska idag. Berätta om utvecklingen efter att sjukhuset låg här som lett fram till den moderna bilden av Sahlgrenska Universitetssjukhuset?

RW: Sahlgrenska var ju ett privat sjukhus från början men som fick pengar från staden. Så när vi kommer in på 1850 hade huset blivit alldeles för litet. Då flyttar man och bygger en ny sjukhusbyggnad. Det är den som ligger vid Grönsakstorget so många känner som Pedagogen eller för en äldre generation: Sociala huset. För efter att sjukhuset flyttade därifrån hade man många sociala inrättningar. Och från mitten av 1800-talet fram till 1900 så stiger ju Göteborgs befolkning väldigt kraftigt. Så då upptäcker man att sjukhuset inte räcker till och då väljer man att flytta upp till Änggården där Sahlgrenska ligger idag. Där bygger man ett helt nytt sjukhus som invigs av kungen 1899, sen tog man in patienter i början av 1900-talet.

KE: Nu när museet öppnar igen, vad hoppas ni kunna ge till besökarna?

RW: Vi vill ju kunna visa den medicinska utvecklingen som har skett i Göteborg, men har också en ambition att kunna lägga den utvecklingen parallellt med samhällets utveckling och införliva medicinhistorien i den. Och så ska det vara fint! Vi har jättemycket fina grejer som är roliga, spännande, intressanta och lite läskiga.

KE: Tack för att du kom till Sahlgrenskapodden!

RW: Tack!

Du har hört Sahlgrenskapodden, som idag gästades av Robert Wallson. Podden görs av kommunikationsavdelningen på Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Har du synpunkter, tips eller idéer, hör av dig till redaktionen.su@vgregion.se.

Tack för att du lyssnat!